

«Karar» Adlı Oyundan Şiirler

Çeviren CAN YÜCEL

Aşağıdaki şiirlerin hepsi Brecht'in «Karar» adlı oyunundan. 1930'da yazılmış olan bu oyun, yazarın «Lehrstück» dediği türden. Türkçede «Öğrenmece» diye anmayı önerdiğimiz bu tür oyunlar, fabrikalarda, işliklerde, okullarda, kırsalalarda oynanmak üzere yazılmıştır. Nazi-öncesinde hayli yaygınlık kazanan bu oyunlar ne okunmak, ne de seyredilmek üzere yazılmıştır. Brecht bir konuşmasında böyle diyor, ve sürdürüyor sözünü:

«Bu oyunlar oynanmak için yazılmıştır. Aramızda oynanmak için. Bunlar, ne bir okuyucu, ne de bir seyirci kitlesi için; bunlar oyunda söylenenleri oynayarak incelemeye teşne çocuklar, gençler için yazılmıştır. Bu çocuklar, bu gençler bazen bir rolü bazen öbürünü sırtlanarak, sırasıyla sanık, savcı tanık ve yargıç kılığına bürünerek, bu işin üstesinden geleceklerdir. Böylece her biri tartışma temrinlerinden geçmiş ve sonunda diyalektiğin ne olduğuna dair bir fikir —pratik bir fikir— edinmiş olacaklardır.»

«Karar»ın konusunu, daha doğrusu kurgusunu uzun uzun anlatacak değiliz. Özüne değinmekle yetineceğiz. Oyunun özü, Sosyalizmin bilimsel, serinkanlı, ağırbaşlı tümelliğe yatkın yanıyla, bir bakıma şiirsel, duygusal, insancıl ve delikanlı yanı arasındaki çekişmenin tartışılması ve yargılanmasıdır.

İlerdeki sayılarımızdan birinde oyunun bütününe yayınlamayı tasarlıyoruz.

KORO

Savaşmak istiyorsan Sosyalizm için,
Hem döğüşmeyi, hem de döğüşmemeyi bileceksin!
Sade doğru söylemeyi değil, doğru söylememeyi de belliyeceksin!
Nasıl yardıma koşmanın zamanı varsa, uzak durmanın zamanı da var!
Kendini tehlikeye atmayı bilen, zamanında da tehlikeden kaçar!
Hem sözünü tutmasını becereceksin, hem de sözünden dönmeyi!
Kimi yerde tanınmak iyidir, kimi yerde görünmez olmak iyi!
Sosyalizm için savaşmak istiyorsan,
Başka değil, bitek erdemini olacak ancak,
O da: Sosyalizm için savaşmak!

ÖRGÜT ÇALIŞMASINA ÖVGÜ

Güzel şeydir
Sınıf kavgasında ortaya çıkıp konuşmak,
Yalın bir sesle yığınları kavgaya çağırarak,
Zalimi ezmek, mazlumu ayağa kaldırmak.
Lâkin namluları altında kapitalistlerin
Gizli gizli ve ilmik ilmik
Partinin ağlarını ören
O ufak tefek, gündelik işler
Hem yararlıdır, hem çetin.
Konuşacaksın, ama
Bilmeyecekler konuştuğunu senin.
Üstün geleceksin, ama
Senden bilmeyecekler üstünlüğünü.
Öleceksin, ama
Kimse bilmeyecek öldüğünü.

Büyük işler görenler çıkmadı değil,
Ama hep ün kazanmak için;
Aynı şeyleri yaparlarmıydı, dersin,
Unutulacaklarını bilseler?
Oysa o fikara sofrasından eksik olmaz ONUR,
O daracık barakanın alçacık kapısından
Eğilip çıkan başka türlü bir Uludur,
Ve ÜN Kim yaptı bunca işi? diye
Boşuna onu arayıp durur.
Sözümüz size, ey adsız sansız savaşçılar,
Yüzünüzü açın n'olur!
Çıkin bir an için karanlıklardan!
Nişan değil, size dünya halklarından
Selâm getirdik, selâm!

PIRİNÇ SALAPURYASINI ÇEKEN YEDEKÇİLERİN TÜRKÜSÜ

Nehrin yukarısı kentte
Bizler için bir avuç pirinç var,
Ağır ama çektiğimiz salapurya
Ve aşağı akıyor sular...
Varacağımız yok yukarıya!..

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Akşam oldu, ve sığınak,
Ki iti bağlasan durmaz,
Bir avuç pirince patlayacak.
Yerimizde sayıyoruz,
Yer öylesine kaypak.

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Bizden dayanıklı elbet
Omzumuzu kesen halat.
Kırbacı var ya değnekçinin,
Döğdüğü bu dördüncü kuşak,
Bizim kuşak son olmayacak.

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Atalarımız tekneyi nehrin ağzından
Bir parmak çekti yukarıya,
Torunlarımız ulaşsalar da kaynağa,
Biziz arada kalan.

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Salapurya pirinç dolu.
Pirinç üreten köylü
Ne aldı ki biz ne alalım!
Öküzler bizden kıymatlı,
İnsan olduğumuza yanalım!

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Kente ulaştı da pirinç,
Çocuklar sordu muydu: *Kim
Çekti diye bu koca gemiyi?*
Hiç diyor hanımı beyi.

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

Nehrin ağzındaki pirinç
Yukardaki yiyicinin ağzına
İki büklüm getiren yedekçi
Açsın ağzını havaya!

Asıl ipe heyamol,
Geberirken açlıktan!
Asıl, ama göz-kulak ol
Yandaşına çarpmıyasın!

TACİRİN TÜRKÜSÜ (META NEYE DENİR?)

Nehrin çatalağında pirinç var,
Yukarı illerde de pirince ihtiyaç var.
Bekleteceksin ki pirinç ambarda
Pahaya binsin yukarda,
Ve daha da az pirinç geçsin eline yedekçinin
Yâni pirinç bana daha da ucuza gelsin.
Hem pirinç nedir sahiden?
Pirinç mi? Ne bileyim ben!
Söylesin, varsa bi bilen!
Pirinç nedir bilmem, ama
Fiyatın sor, söyleyim hemen.
Kış geldi mi giyim lâzım.
Pamuğu güzden toplar, ambara kapatırım,

Soğuk bastıktan sonra, çıkarırım ortaya,
Ki giyim binsin pahaya.
İplikhânelerde ücretler yüksek tutulmuş yoksa
Ve pamuk dolu piyasa.
Hem pamuk nedir sahiden?
Pamuk mu? Ne bileyim ben!
Söylesin varsa bi bilen!
Pamuk nedir bilmem, ama
Fiyatın sor, söyleyim hemen!

Çok yemek yiyor insan,
Fiyatın yükselmesi ondan.
Gerçi yiyecek de insan elinden çıkma,
Yemeği yapan maliyeti düşürüyor, ama
Fiyatını yükseltiyor yemeği yiyen.
Piyasada insan az zâten.
Hem insan nedir sahiden?
İnsan mı? Ne bileyim ben!
Söylesin varsa bi bilen!
İnsan nedir bilmem, ama
Fiyatın sor, söyleyim hemen.

DÜNYAYI DEĞİŞTİR, ACELESİ VAR!

Eğrilerle oturmaktan kaçınır mı doğru insan,
Doğruluk güç kazanacaksa bundan?
Acı diye geri çevirir mi ilâci
Ölüm döşeginde yatan?
Namussuzluk da edilir gerektiği zaman
Namussuzluk kalkacaksa ortadan.
Daha neler yapmayız, düşün, sonunda
Bilsek ki değişecek devran!
Unut kendini Devrim yolunda,
Çamura bat gırtlığına kadar,
Kasaba da minnet et, ama
Değiştir dünyayı, acelesi var!

PARTİYE ÖVGÜ

İki tane gözün varsa senin,
Binlerce gözü var partinin.
Her yoldaşın bildiği kendi kenti,
Beş kıtanın beşini de biliyor parti.
Her yoldaşın bir vakti saati var,
Partinin ise Tarih saati.
Her yoldaşı yokedebilirler her an.
Parti ise yedi değil, binlerce can.
Yığınların öncüsü o çünkü
Ve o yönetiyor cengi
Gerçeğin bilinciyle işlenmiş olan
Başyapıtların kılinciyle.

Marksist sanat anlayışının ne
olduğu konusunda çeşitli yorumlar
ve bu yorumlardan kaynaklanan
çeşitli sanat ve edebiyat akımları
vardır. Bunların büyük çoğunluğu
genel olarak «sosyalist gerçekçilik»
akımı içerisinde toplanmıştır. U-
zun süreden beri bu anlayış, sos-
yalizmin neredeyse «resmî» sanat
anlayışı olmuştur.

«Sosyalist gerçekçilik» adı ile
tanınan sanat anlayışına bazı baş-
ka sosyalistler karşı çıkmışlardır.
Ama bunlar, karşı çıktıkları akım
gibi toplu bir hareket içinde değil-
dirler. Aralarında Lukacs, Fischer
gibi, bu çağın bazı önemli yazarları
da vardır, fakat, «sosyalist ger-
çekçilik» anlayışına karşı tavırları-
nda aşağı yukarı bir ortaklık olsa
da, kendi ortaya koydukları anla-
yış bakımından birbirlerinden fark-
lıdır. Bir bakıma, kendi görüş-
lerinin de, eleştirdikleri ve karşı
çıktıkları «sosyalist gerçekçilik»
anlayışı tarafından büyük ölçüde
belirlendiği söylenebilir.

Bu yazarların dışında, İspanya İç Savaşında vurulan devrim-

ci İngiliz yazarı Christopher Caud-
well de Marksist estetik konusuna
kendine özgü bir yaklaşımla gir-
miştir. Sanat ve estetik tartışmalarında böylece onun da akımlar dışı, özel bir yeri vardır.

Bertolt Brecht de, gerek yaratıcı yazar, gerekse düşünür olarak yukarıda sözü edilen grup ve bireylerden farklı bir yerdedir. Brecht'in eleştirel yazıları arasında en yaygın olarak bilinenleri tiyatroyla ilgili olanlarıdır. «Epik tiyatro» nun kurucusudur Brecht. Bu yeni estetiği kendi çalışmalarıyla oluşturmuştur. En çok da bu alanda etkili olmuş, pek çok yazar onun tiyatroya getirdiği yeniliği geliştirmeye çalışmıştır.

Ne var ki, Brecht'in yenilikleri genellikle işin özüne inilmeden, daha çok teknik düzeyde kalmakla tekrarlanmakta, böylece de çok zaman yararlanma biçimselleşip kalmaktadır. Brecht kendisi de uzun uzadıya bilimsel bir estetik teorisi yazmamıştı. Ancak yazılarında sık sık ışıldayan sezgisel yaklaşım ve tesbitler, yarattığı sanat

KORO

Bizden biri yakalanır yakalanmaz,
Bunların yuvasını bozmadan olmaz! diye
Bağırıyorlar avaz avaz
Ve başlıyor toplar ateş etmeye.

Çünkü nerede isyan etse bir sefil,
Bıçağına sarılsa bir berduş,
Patrondan hakkını alamadığı için değil,
Bizden para aldığı için isyan ediyormuş!

Gözlerimizden anlıyorlar hemen
Karşı olduğumuzu sömürüye
Ve sicilimize yazmışlar aynen:
Bunlar mazlumlardan yana, diye.

Yardım edenler ezilenlere
İnsanlığın başbelâsıymış madem,
Biz de onlardan olduğumuza göre,
İzimizi belli etmek bize haram

ürünlerinin ardında ve teknik düzeydeki yararlanmaların inemediği bir derinlikte, **özgün** ve **ciddi** bir sanat teorisi bulunduğunu göstermektedir. Bu sanat teorisini oluşturan öğeler, Brecht'in kendi epik tiyatrosunun ilkelerini aşarak genel bir Marksist estetiğin dayanacağı öğeler de olabilir. Hattâ «sosyalist gerçekçilik» ve muhalifleri arasındaki bitmeyen kavga, Brecht'in getirdiği birtakım ilkelerle **aşılabilir**. Bu bakımdan Brecht'in gerek teorik yazılarını, gerek sanat ürünlerini öncelikle çevirmek ve tanıtmak istiyoruz. Bu konuda bir başlangıç olarak Brecht'in «Lukacs'a Karşı» başlıklı yazısını (bu yazının yayınına **Yarın Doğru**'da başlanmıştır. Yazının devamı **Birikim**'de yayımlanacak), bunun yanı sıra Benjamin ile Brecht'in konuşmalarını, Benjamin ile Adorno'nun yazışmalarını ve Adorno'nun Brecht ve Sartre üstüne eleştirisini yayımlayacağız. Bu yazılar Alman Marksist estetikçilerinin görüşlerinden önemli bir seçmeyi bir araya getirmektedir.